

Степан КАЧАРАБА (Львів)

ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА У США НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.: ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ

Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. в еміграційному русі на західноукраїнських землях найбільшою інтенсивністю вирізняється українська еміграція до США. За підрахунками дослідників, станом на 1884 р. тут мешкало 50 тис. українців¹. Цей показник продовжував швидко зростати і у 1897 р. склав 150 тис. осіб². “[...] наші емігранти мали роботу, хоч тяжку і часто вельми небезпечну, але заробляли собі на проживок гарний гріш. Не терпіли галицького голоду й холоду. Було що з’їсти, в що одягнутися і чим запалити і світити. Тіло було заспокоєне, зате душа марніла й ниділа без душевного корму,”³ – писав Олекса Пристай. За таких обставин у 1884 р. українські вуглекопи із м. Шенандоа, що у штаті Пенсильванія, звернулися до адміністратора Галицької митрополії і львівського архієпископа Сильвестра Сембратовича з проханням надати священика і благословити “[...] на будову церков, най на чужині маємо все, чим свята наша Русь”⁴. С. Сембратович, з огляду на своє лемківське походження, усвідомлював масштаби еміграційної проблеми та її соціальні наслідки⁵. За його розпорядженням у грудні 1884 р. до м. Шенандоа прибув священик Іван Волянський, який 1886 р. збудував тут першу греко-католицьку церкву на Американському континенті⁶. Після цього зведено храми у Кінгстоні, Гейзелтоні, Олифанті та Джерсі Сіті⁷. І. Волянський прагнув залучити до душпастирської праці у США галицьких священиків. Результатом його старань стало те, що 1887 р. сюди прибули Зенон Ляхович (невдовзі помер), Володимир Сіменович. Останній через певний час виїхав у Галичину для “[...] підшукування священиків [...]”⁸. Він повернувся до США із сотрудником зі с. Химчин, що неподалік містечка Косова, Костянтином Андруховичем⁹. Згодом сюди прибули Олександр Дзюбай (перший священик із Закарпаття), Григорій Грушка (виїхав до США без дозволу церковної влади),

¹ Качараба С., Рожик М. Українська еміграція. Еміграційний рух зі Східної Галичини та Північної Буковини у 1890–1914 рр. – Львів, 1995. – С. 51.

² Батьківщина. – 1894. – 16 серпня.

³ Пристай О. З Трускавця у світ хмародерів. Спомини з минулого й сучасного / під ред. Л. Мидловського. – Львів; Нью-Йорк, 1936. – Т. III. – С. 89.

⁴ Лужницький Г. Єпископ-піонер Кир Сотер з Ортинич Ортинський ЧСВВ. – Філадельфія, 1963. – С. 49.

⁵ Сохоцький І. Українська Католицька Церква візантійсько-слов’янського обряду // Українська митрополія в Злучених Державах Америки. – Філадельфія, 1959. – С. 200.

⁶ Русини в Сполучених Державах // Буковина. – 1897. – 18 лютого.

⁷ Андрухович К. З життя русинів в Америці. Спомини з рр. 1889–1892. – Коломия, 1904. – С. 15.

⁸ Кравченко О. Початки Української Католицької Церкви в Америці. – Детройт, 1984. – С. 13–14.

⁹ Здобутки русинів в Америці на полі церковнім за 15 літ (написав Н. Дмитрів) // Дѣло. – 1899. – 15 липня.

Теофан Обушкевич¹⁰. Разом з І. Волянським вони закладали основи релігійного життя українців в Америці та перші греко-католицькі парохії у США¹¹. Однак, у 1889 р. через конфлікт із місцевим римо-католицьким єпископством на тлі справи целібату І. Волянського відкликали до Галичини¹². Більше того, 1 жовтня 1890 р. префект “Sakra Congregacio de Propaganda Fide” (Свята Конгрегація для поширення віри) кардинал Джованні Сімеоні видав енцикліку, згідно з якою греко-католицькі священники, котрі бажали працювати на еміграції, повинні бути “безженними” (в Галичині неодружених священників майже не було). Цей документ започаткував цілу низку проблем, що негативно впливали на процес становлення Греко-католицької церкви у США, оскільки ставав значною перешкодою на шляху кількісного зростання її духовенства. Опосередковано він налаштував частину греко-католицьких священників супроти Риму. Ситуацію ще більше ускладнило розпорядження “Sakra Congregacio de Propaganda Fide”, видане у квітні 1894 р. Його засади такі: “а) не висилати священників до Північної Америки, не порозумівшись з Ординарієм, до якого мають їхати; б) висилати тільки безжених священників або вдівців; в) повідомляти Священну Конгрегацію Поширення Віри, в яку єпархію священники хочуть їхати. Без її згоди не рушати в дорогу; г) отримавши згоду від Священної Конгрегації Поширення Віри, зголоситися в Ординарія, якому мають підлягати, попросити і дістати в нього потрібну власть, щоб могли священнодіяти; д) відпускна грамота власного Ординарія має бути підтверджена Апостольським нунцієм або Делегатом”¹³. Це розпорядження було потрактоване галицькими священниками як “польська інтрига”, оскільки Конгрегацію в тому часі очолював польський кардинал Мечислав Халька-Ледуховський. З цього приводу газета “Свобода” писала: “Недавно тому, папа римській видав грубе і широке письмо до всіх польських єпископів, в котрім, межі іншим написав, що руский народ есть польський тільки греческого обряду. [...] Ми будемо до віку русинами і до дня остатного суду будемо протестувати против всіх кривд нанесених нам, хотяй би і за ціну власної крови”¹⁴.

Наступним кроком Конгрегації став декрет від 1 травня 1897 р., який позбавив ієрархію Греко-католицької церкви юрисдикції над своїми священниками у США і Канаді. У ньому наголошувалося, що у випадку відсутності неодруженого греко-католицького священника “[...] архієпископ кожної провінції, після наради зо своїми суфраганамі, має назначити [...] священника латинського обряду, який втішається прихильністю у русинів, щоб пильнував і управляв населенням і духовенством згаданого обряду у повній залежності місцевого Ординарія, котрий сам дасть йому потрібні повновласті”¹⁵. Публікація цього документа викликала небувалу реакцію греко-католицького духовенства. “Після тепер обов’язуючих розпоряджень з Рима, руский священник міг би дістатися до Америки лиш тогди, коли сего жадають і на

¹⁰ Марунчак М. До організаційних початків Української Католицької Церкви в Канаді та ЗСА. – Вінніпег, 1974. – С. 6.

¹¹ Демидчук С. Слідами українських піонерів // Календар-Альманах Українського Народного Союзу на рік 1952. – Джерсі-Сіті, 1952. – С. 19.

¹² Himka J.-P. Ivan Volians'kyi. The Formative Years of the Ukrainian Community in America // Український історик. – 1975. – № 3/4. – С. 61–72.

¹³ Казимира Б. Перші осяги (Духовна опіка над українцями в Канаді). – Йорктон, 1956. – С. 10.

¹⁴ Ми русини були і будем русинами // Свобода (США). – 1894. – 11 мая.

¹⁵ Кравченко О. Стежками отця Івана Волянського в Америці // Альманах УНС. – 1994. – С. 99.

се годяться тутешні латинські єпископи і Рим, а аж від тоді митрополит,¹⁶ – вказувала преса. За таких обставин у 1899 р. був скликаний з'їзд у м. Філадельфії, на якому засновано Товариство греко-католицьких священників ім. Св. Кирила і Мефодія, яке очолив Т. Обушкевич. Однак, з огляду на москвофільські симпатії його голови, воно довго не проіснувало. Натомість, 1901 р. у м. Шамокіні виникло “Товариство Рускихъ Церковнихъ Громадъ в Сполучених Державахъ и Канадѣ”¹⁷. На його чолі стояла Головна рада з 6 осіб (три священники і три світських особи), яку очолив Іван Константинович. Духовними та обрядовими справами у ньому відала Духовна рада (6 священників)¹⁸. Товариство мало завдання: “Злучити церковні громади в одне товариство [...] спроваджувати священників для тих громад, котрі їх потребують [...], помагати бідним церквам морально і матеріально, провадити місії церковні, устроювати віча, залагоджувати всякі непорозуміння і спори”¹⁹. Попри значні плани, серйозним випробуванням для Товариства став скликаний Духовною радою з'їзд у м. Гаррисбурзі, що відбувся 26 березня 1902 р. На ньому “[...] піднесено своєрідний акт оскарження римо-католицької ієрархії в ЗСА за зневаги, вчинені Руській Греко-Католицькій Церкві”²⁰. З'їзд висунув вимогу, щоб “Sakra Congregacio de Propaganda Fide” відкликала усі свої постанови, які порушували історичні права і привілеї цієї церкви, та вжила заходів щодо заснування греко-католицького єпископства в Америці²¹. Цей форум змінив назву Товариства на “Руска Церковь”, Головну раду якого очолив Антін Бончевський, а Духовну – Нестор Дмитрів²².

З'їзд у Гаррисбурзі викликав небувалий резонанс і привернув увагу до релігійних проблем широких кіл громадськості не лише у США, але й в Галичині. З його осудом виступив митрополит Андрей Шептицький, який писав: “Тепер справа самостійного єпископства може легко представитися справою кількох непевних щодо віри і не совісних священників. Можна лише шкодувати, що справа погіршена через поступування наших людей так, як вже і раніше поступуванням наших людей була кілька разів скомпроментована”²³. Тим не менше, у серпні 1902 р. митрополит опублікував пастирське послання “До духовенства у справі візитаторів для українців греко-католиків у Канаді і Сполучених Штатах”. У ньому, зокрема, відзначається: “Вже від кількох літ однодушно бажаємо і стараємося про те, щоби могли бути утворені в Америці відрубні вікаріяти, а з часом – єпископства”²⁴. Характерно, що Андрей Шептицький не оминав жодної нагоди,

¹⁶ З'їздъ рускихъ священникѣвъ и делегатѣвъ рускихъ церковнихъ громадъ въ Гарисбургу, Па // Свобода (США). – 1902. – 10 цвѣтня.

¹⁷ Там само. – 15 мая.

¹⁸ *Сохоцький І.* Українська Католицька Церква... – С. 209.

¹⁹ Пояснене // Свобода (США). – 1901. – 27 червня.

²⁰ *Марунчак М.* До організаційних початків Української Католицької Церкви... – С. 21.

²¹ Центральний історичний архів України у Львові (далі – ЦДАЛ). – Ф. 408. – Оп. 1. – Спр. 796. – Арк. 32.

²² З'їздъ рускихъ священникѣвъ и делегатѣвъ рускихъ церковнихъ громадъ въ Гарисбургу, Па // Свобода (США). – 1902. – 15 мая.

²³ Пастирське послання Митрополита Андрея до духовенства у справі візитаторів для українців греко-католиків у Канаді і Сполучених Штатах // Митрополит Андрей Шептицький. Пастирські послання 1899–1914 рр. – Львів, 2007. – Т. I. – С. 436.

²⁴ Там само. – С. 434.

щоби привернути увагу миродайних чинників у Апостольській столиці до цієї важливої проблеми. Не стала винятком і його подорож до Рима у жовтні 1902 р. з нагоди 25-ліття понтифікату Лева XIII²⁵. Окрім цього, він здійснив низку поїздок до Відня і Будапешта²⁶. Однак, як виявилось, на шляху заснування греко-католицького єпископства у США існували перешкоди правового характеру. У Католицькій церкві від IV Латеранського собору (1215) утвердилась традиція, що на одній території не може бути двох єпископських влад. Тому всі католики, що проживали на даній території, мали підпорядковуватись одному єпископові. Створення єпископства візантійсько-слов'янського обряду у США було рівнозначне з порушенням цієї давньої традиції і проти цього протестував латинський єпископат²⁷. Тим не менше, митрополитові вдалося переконати префекта Конгрегації для поширення віри, кардинала Джіроламо Марія Готті і державного секретаря Святого Престолу, кардинала Рафаеля Меррі дель Валь та папу Пія X, що створення єпископства для греко-католиків у США є нагальною справою і єпископом для українців має стати виходець з Галичини. У цьому був також переконаний кардинал Франческо Сатоллі, якого у 1904 р. Пій X відрядив до США для вивчення становища Греко-католицької церкви²⁸. Як наслідок, 26 березня 1907 р. папа Римський іменував василіянина Стефана Ортинського (чернече ім'я – Сотер) титулярним єпископом Давлії з призначенням для греко-католиків у США²⁹. 20 серпня 1907 р. Сотер Ортинський кораблем “Кайзер Вільгельм” виїхав із Бремену і 3 вересня прибув до Нью-Йорка³⁰. Невдовзі після його приїзду до США, папа Пій X видав буллу “*Ea Semper*” (Так завжди), в якій з'ясовано права і обов'язки новоіменованого українського єпископа й Української греко-католицької церкви у США. Згідно з нею, владика Сотер не отримав самостійної єпархії, а став єпископом-помічником усіх латинських єпископів, у єпархіях яких знаходилися його вірні³¹. У зв'язку з цим він писав Андрею Шептицькому: “Булла розворушила цілу Америку і розбудила усі інстинкти людські проти Риму і проти мене. Схизматики тріумфують та вказують ясно і сміло на Рим якби на мачуху. [...] Єдиний ратунок був би, если би Рим прозрів і скоро утворив дієцизію”³².

Попри те, приїзд першого єпископа до США знаменував собою нову сторінку історії Греко-католицької церкви. Інша справа, що Апостольська столиця аж у травні 1913 р. наділила Сотера Ортинського “повною і звичайною юрисдикцією” та створила із Греко-католицької церкви у США незалежну від латинських єпископів екзархію під опікою Апостольського делегата у Вашингтоні³³. Остаточну ситуацію полагодив декрет Конгрегації поширення віри “*Sum episcopo*” (З єпископом) від 17 серпня

²⁵ Пастирське послання Митрополита Андрея до духовенства... – С. 442.

²⁶ Лужницький Г. Українська церква між Сходом і Заходом. Нарис історії Української Церкви. – Філадельфія, 1954. – С. 601.

²⁷ *Поспійіл Д. В.* Східне католицьке церковне право. Згідно з Кодексом Канонів Східних Церков. – Львів, 2006. – С. 462.

²⁸ Руский єпископ в Америці // *Нива*. – 1904. – 1 липня.

²⁹ ЦДІАЛ. – Ф. 408. – Оп. 1. – Спр. 734. – Арк. 1–10.

³⁰ Там само. – Ф. 358. – Оп. 2. – Спр. 70. – Арк. 39 зв.–55.

³¹ Булля про новоосноване єпископство для американських русинів // *Нива*. – 1907. – 1 листопада.

³² ЦДІАЛ. – Ф. 358. – Оп. 2. – Спр. 70. – Арк. 118.

³³ Лужницький Г. Єпископ-піонер Кир Сотер... – С. 90.

1914 р., яким роз'яснювалося нові повноваження владики Сотера і Греко-католицької церкви загалом³⁴.

Ще однією проблемою на шляху становлення Греко-католицької церкви у США були протиріччя між галицькими та закарпатськими священиками. Останні, на думку багатьох дослідників, вважали своїм духовним центром уже не Львів чи Київ, але Будапешт. Зрештою, вони ревно відстоювали угорську державну ідею, а знання “угро-руської” мови пояснювали потребою “[...] зносин з простим народом”³⁵. “Цілком самовільно впровадили змадяризовані священики до літургії язик мадярський. Антифони, Вірую, Отче наш співає хор по-мадярски, не говорячи вже нічого о самих проповідях мадярських,”³⁶ – писала газета “Свобода”. Більше того, “[...] угорське священство стало дочиста матеріальне, а всяку ідею вищу затратило. Для гроша допускаються симонії нечуваної. За відпущення гріхів беруть гроші такі, що хто має тяжкі гріхи, мусить дорожче заплатити. Дисципліни церковної не знають зовсім, бо вони до тепер рабівничі господарили в церкві американській. Оден другого виганяли з парохій, розпиваючи нарід, який по-п'яному викидав одного священика, а другого приймав”³⁷.

У 1892 р. галицькі та закарпатські греко-католицькі священики заснували товариство взаємодопомоги під назвою “Соєдиненіє Греко-Католических Русских Братств сѣверной Америки”, яке очолив закарпатський священик Ю. Жаткевич. Друкованим органом “Соєдиненія” став “Американській Русский Вѣстникъ”. Однак співіснування галицьких і угрофільських священиків із Закарпаття у цій організації доволі швидко виявилось неможливим. Зрештою, закарпатські священики мали значну чисельну перевагу над галицькими. Станом на 1891 р. із 19 греко-католицьких священиків у США 16 походили із Мукачівської та Пряшівської єпархій³⁸.

На конвенції “Соєдиненія” 1893 р. у м. Скрентоні І. Констанкевич, Т. Обушкевич і А. Полянський з огляду на посилення в організації угрофільських та москвофільських тенденцій виступили з рішучою критикою його керівництва і з недвозначною заявою, що галицьким українцям немає місця у цьому братському союзі³⁹. Невдовзі галицькі священики за ініціативою Г. Грушки розпочали енергійні заходи на предмет створення власної організації. Як наслідок, 22 лютого 1894 р. у м. Шамокіні відбулися збори духовенства та делегатів від різних братств, на яких утворено Руський Народний Союз. Тоді ж обрали його керівні органи: голову (предсідателя), його заступника, секретаря, скарбника (касєра), а також радних і контрольну комісію. Головою товариства став відомий у Шамокіні український бізнесмен Теодосій Талпаш⁴⁰, секретарем – І. Констанкевич⁴¹. Руський Народний Союз доволі швидко зріс до рівня масової організації. Станом на 1898 р. в його

³⁴ *Кравченко О.* Початки Української Католицької Церкви... – С. 30–31.

³⁵ *Демидчук С.* Терниста дорога. Український сойм в Америці до його скликання. – Нью-Йорк, Друкарня “Свободи”, 1915. – С. 5.

³⁶ *Грушка Г.* Де розумь // Свобода (США). – 1894. – 30 марта.

³⁷ ЦДАЛ. – Ф. 358. – Оп. 2. – Спр. 70. – С. 129.

³⁸ *Марунчак М.* До організаційних початків Української Католицької Церкви... – С. 6.

³⁹ *Дмитрів Н.* Короткий начерк історії розвою Руського Народного Союзу // Календар Руського Народного Союзу на рік 1914. – Джерсі-Сіті, 1914. – С. 86.

⁴⁰ *Кравченко О.* Перші урядовці Українського Народного Союзу // Альманах УНС. – 1994. – С. 35.

⁴¹ *Совершишася* // Свобода (США). – 1894. – 1 марта.

рядях було 1 400 членів і він мав на рахунку 5 688 дол. готівки. У 1910 р. членство у ньому зросло до 14 430 дорослих осіб та 1 767 дітей. Майно Союзу складало 100 388 дол. Упродовж 1894–1904 рр. організація виплатила сім'ям, що втратили годувальника, який був її членом (так зване посмертне) 67 669 дол.⁴² Друкованим органом Союзу з 1895 р. була газета “Свобода”, яку почав видавати у вересні 1893 р. Г. Грушка⁴³.

З початком ХХ ст. суперечності між галицькими та закарпатськими священиками набрали ще більшої гостроти. “Усе священство угорське, заражене москвофільством, на коли признається еще до русинів, а решта – чисті мадяри. Практики церковні їх дуже зближені до схизматиків. Від Риму цілком відвернені і нічого їх не лучить,”⁴⁴ – вказується у документах. Ситуацію ще більше ускладнило те, що у 1902 р. папа Римський за наполяганням Будапешта призначив Апостольським візитатором для американських греко-католиків пряшівського крилошанина Андрея Годобая⁴⁵. Ця номінація була здійснена за порозумінням із греко-католицьким духовенством із Закарпаття і свідчила про намагання певних політичних кіл Угорщини впливати на українських поселенців у США⁴⁶. Така політика Будапешта викликала невдоволення і гостру реакцію греко-католицьких священиків та митрополита Андрея. Більше того, він вважав шкідливою діяльність А. Годобая, який, як угорець, репрезентував винятково угорські інтереси⁴⁷. Як наслідок, у 1906 р. Апостольська столиця на наполягання Андрея Шептицького відкликала А. Годобая із США. Це викликало сильне невдоволення закарпатських священиків. Більше того, вони дуже неприхильно зустріли призначення єпископом Сотера Ортинського і звинуватили його у тому, що він є автором булли “Ea semper”⁴⁸. “Єпископ Фірцак великий політик і нещирий чоловік. Має 43-ох кривних в Америці, котрих тут вислав “jure caduco” (тимчасове право. – С. К.), а дома задержав їм парохії на 10 літ вже. Се чудо! Він рад би свого кривняка там мати на престолі єпископським в Америці, тому підпомагає тих священиків в борбі,”⁴⁹ – писав С. Ортинський Андрею Шептицькому.

З метою полагодити суперечності митрополит Андрей у вересні 1909 р. провів у Львові переговори з мукачівським єпископом Юліаном Фірцаком⁵⁰. Досягнуті домовленості він намагався втілити у практичну площину під час візиту до США у 1910 р.⁵¹ Однак після його повернення до Львова протиріччя між галицькими та закарпатськими священиками набрали відверто ворожого характеру. Приводом до цього стала XI Головна Конвенція Руського Народного Союзу, що проходила у м. Клівленді (штат Огайо) у вересні 1910 р. На ній владика Сотер, як почесний член організації, висунув пропозицію перейменувати її у “Руский Народний Греко-католицький

⁴² Ц-кий (Цурковський А.). Начерк розвою Р. Н. Союза від його основаня аж по нинішний день // Там само. – 1912. – 5 вересня.

⁴³ Братя Русини // Свобода (США). – 1893. – 15 вересня.

⁴⁴ ЦДІАЛ. – Ф. 358. – Оп. 2. – Спр. 70. – Арк. 131.

⁴⁵ Лужницький Г. Єпископ-піонер Кир Сотер... – С. 60.

⁴⁶ ЦДІАЛ. – Ф. 146. – Оп. 4. – Спр. 2489. – Арк. 3–3 зв.

⁴⁷ Borys W. Kościół katolicki wobec problemów życia religijnego społeczności ukraińskiej w Ameryce w końcu XIX i na początku XX w. // Przemyskie Zapiski Historyczne. – 1988–1989. – № VI–VII. – S. 273.

⁴⁸ ЦДІАЛ. – Ф. 358. – Оп. 2. – Спр. 70. – Арк. 1–2.

⁴⁹ Там само. – Арк. 131–132.

⁵⁰ Там само. – Спр. 86. – Арк. 43.

⁵¹ Там само. – Спр. 71. – Арк. 25.

Союз⁵². Конвенція підтримала владику, але згодом це рішення оскаржили в суді, за вироком якого Союз залишив за собою стару назву⁵³. Прагнення С. Ортинського скерувати роботу Союзу у виразно релігійне русло спричинило небувалу реакцію закарпатських священників. “По Вашім відїзді побрикалися мої гунгари ще гірше та вдарили на алярм, що Митрополит єсть клерикальний українець і його креатура така сама т. є. Єп. Ортинський. Виготовили довжезну скаргу до Рима з жадобою угорського єпископа. В скарзі набрехали купи, а на кінци сказали, що ми не жадаємо і не маємо нічого щоби Єп. Ортинський лишався для українців, але для угорщан просимо о свого. Тую скаргу дістав я під секретом від Апостольського делегата і на ню дав відповідь. Она тепер має іти до Риму. Се нарід чи то циганський і без крихти виховання релігійного [...]. Єпископ Фірцак винуватий, що дає підпору своїм буйним кривням”,⁵⁴ – писав С. Ортинський Андрею Шептицькому.

Незважаючи на титанічні зусилля С. Ортинського, протиріччя між галицьким та закарпатським духовенством у США уже ніколи не вдалося подолати. Як наслідок, у 1924 р. Апостольська столиця призначила двох єпископів: для галичан Костянтина Богачевського, колишнього віце-ректора Духовної семінарії у Львові, а для закарпатців Василя Ткача, духівника семінарії в Ужгороді⁵⁵.

Наведеними вище проблемами у становленні Греко-католицької церкви у США доволі вміло скористалася Російська православна місія. “Московські агенти впевняли добрих і довірливих, але неосвічених наших людей, немов то Рим це найбільший ворог нашого народу, що він хоче при допомозі американської латинської єрархії знищити нашу церкву та перетягнути всіх емігрантів на латинство. Одиною дошкою рятунку, казали вони, є перехід на православіє, яке визнає великий російський нарід”,⁵⁶ – вказується у літературі.

Російська православна церква мала на американському терені досвід багаторічної праці. Спочатку вона концентрувала свою діяльність навколо Аляски, де існував Алеутсько-Аляскінський вікаріат. Після продажу царськими урядом Аляски та Алеутських островів США (1867)⁵⁷ осідок Російської православної місії перенесено до Сан-Франциско, а вікаріат у 1870 р. підвищено до гідності єпархії. Впродовж 1891–1898 рр., коли єпископом Алеутським і Аляскінським був Николай (в миру – Михайло Захарович Зіоров), на православ’я перейшла низка греко-католицьких парохій у США⁵⁸. Цей процес започаткував священник із Закарпаття Олексій Товт, який із-за незгод із римо-католицьким єпископатом у 1889 р. з усією греко-католицькою парохією у Міннеаполісі, що у штаті Міннесота, перейшов на православ’я⁵⁹. “Це був важливий здобуток для Російської Православної Церкви з уваги на те, що Міннеаполіс був недалеко теренів Канади з одної сторони, а з другої

⁵² Відозва до всіх членів і місцевих урядників Руского Народного Союзу // Свобода (США). – 1910. – 20 жовтня.

⁵³ До відома всім членам Руского Народного Союзу в Америці // Там само. – 10 листопада.

⁵⁴ ЦДІАЛ. – Ф. 358. – Оп. 2. – Спр. 71. – Арк. 1.

⁵⁵ *Ленчик В.* Нарис історії Української Церкви. – Львів, 2003. – С. 495.

⁵⁶ *Сохоцький І.* Українська Католицька Церква... – С. 203.

⁵⁷ *Тіндалл Дж., Шай Д.* Історія Америки / пер. з англійської: Л. Притула, Г. Сташків, О. Щур. – 6-те вид. – Львів: Літопис, 2010. – С. 522.

⁵⁸ http://www.ortho-rus.ru/cgi-bin/ps_file.cgi?2_326 [час доступу: 6 листопада 2009 р.]

⁵⁹ *Кравченко О.* Початки Української Католицької Церкви... – С. 23.

сторони сам Олексій Товт був здібним організатором і мав впливи серед багатого числа греко-католицьких священників зі Закарпаття в ЗСА, як колишній професор Греко-Католицької семінарії в Пряшеві,⁶⁰ – вказував М. Марунчак. Згодом на православ'я перейшла ціла група священників, зокрема Г. Грушка, М. Балог, О. Дзубай, Т. Обушкевич та інші. Більше того, з 1897 р. Російська православна місія у США почала видавати газету “Свет”, половина тексту якої друкувалася українською мовою⁶¹. Пропагандою російського православ'я також займалися газети “Американсько-православний вісник” і “Ревнитель Православия”. До 1901 р. російська місія встигла приєднати 13 церковних греко-католицьких громад до Російської православної церкви, до яких належало 6 898 вірних⁶².

Загалом, Греко-католицька церква у США пройшла тривалий період становлення. Найістотношою проблемою у ньому була позиція Апостольської столиці щодо організації церковних громад і статусу греко-католицького духовенства. Не менше значення мала і проблема взаємовідносин між священниками з Галичини та Закарпаття. Опосередковано це сприяло активізації діяльності Російської православної місії у США та масовому переходу греко-католиків на російське православ'я.

⁶⁰ *Марунчак М.* До організаційних початків Української Католицької Церкви... – С. 16.

⁶¹ *Тудоряну Н.* Очерки Российской трудовой эмиграции периода империализма (В Германию, Скандинавские страны и США). – Кишинев, 1986. – С. 231.

⁶² *Ленчик В.* Нарис історії Української Церкви... – С. 492.